

HAZIM ŠABANOVIĆ

16. I 1916 — 22. III 1971.

Hazim Šabanović je rođen 16. I 1916. u selu Poriječanima kod Visokog, gdje je završio osnovnu školu. Po završetku Gazi Husrevbegove medrese u Sarajevu, studirao je od 1936. na Višoj islamskoj šerijatsko-teološkoj školi i diplomirao juna 1940, također u Sarajevu. Tu je, osim u pravnim naukama, stekao solidno znanje iz tradicionalnih islamsko-arapskih disciplina, kao i iz istočnih jezika (arapskog, turskog i osnova perzijskog).

Po svojim predispozicijama, Šabanović se od početka posvetio naučnom radu. Poslije diplomiranja, svoju karijeru je započeo kao kustos Zemaljskog muzeja u Sarajevu u odjeljenju Turski arhiv. Iz tog vremena potječu njegovi radovi: *Popis kadiluka u evropskoj Turskoj* i njegova *Gramatika turskog jezika*, koju je radio isključivo prema zapadnim priručnicima i gramatikama. Ta gramatika je i danas solidan i koristan priručnik turskog jezika za početnike u Jugoslaviji.

Poslije 1945, radio je neko vrijeme u Arhivu grada Sarajeva i na Pravnom fakultetu u Sarajevu, gdje je prešao na iscrpniju obradu specijalnih problema i turskih izvora osmanske istorije, važnih, prije svega, za istoriju naroda Jugoslavije. Njegovi radovi: *Turski dokumenti u Bosni iz druge polovine XV stoljeća* i *Turski diplomatski izvori za istoriju naših naroda* bili su zapaženi kako u zemlji, tako i u inostranstvu. Te njegove radove, pored drugih objavljenih u prvom broju *Priloga za orijentalnu filologiju i istoriju jugoslovenskih naroda pod turskom vladavinom*, F. Babinger ocjenjuje kao *treffliche Beiträge (Documenta Islamica Inedita, Berlin 1952, str. 210)*. Oni su mu otvorili put u šire naučne krugove i objektivno omogućili da svoj rad na obradi problema i izvora osmanske istorije na Balkanu znatno produbi i usavrši.

Od 1950. do svoje smrti 1971. radio je u tek osnovanom Orijentalnom institutu u Sarajevu, gdje je dugi niz godina bio šef Istorijskog odjeljenja i glavni i odgovorni urednik spomenutih *Priloga*.

Od 1953. do 1957. godine predavao je turski jezik i tursku diplomatiku na Filozofskom fakultetu u Beogradu, pa je tada i

stalno boravio u Beogradu, ali je i za to vrijeme bio stalni član Instituta. To je doba njegovog intenzivnog istraživačkog rada na izvorima i problemima osmanske istorije na Balkanu.

Doktorirao je na istom Fakultetu 1956. iz istorije sa tezom: *Bosanski pašaluk, postanak i upravna podjela*.

U to vrijeme Balkanološki institut Srpske akademije nauka i umetnosti u Beogradu, uvjeren da se ne može obrađivati istorija Balkana bez poznavanja turskih izvora i turske istorije, angažovao je Hazima Šabanovića, zbog njegovih već priznatih naučnih radova na tom području, kao stalnog naučnog saradnika na studijskom projektu: *Uprava i administracija turskog carstva na Balkanu*. Kao rezultat istraživačkog rada na tom projektu on je objavio više radova kojima je trajno zadužio jugoslavensku historiografiju.

Važniji i veći radovi Hazima Šabanovića mogu se podijeliti uglavnom u dvije kategorije, i to: 1) oni, koji obrađuju organizaciju i, donekle, sistem osmanske vlasti, prije svega na području današnje Jugoslavije, i 2) primarni turski i, djelimično, arapski izvori od važnosti za istoriju naroda Jugoslavije u osmanskom periodu.

Kao radove prve grupe treba, između ostalih, naročito istaknuti ove: *Upravna podjela jugoslavenskih zemalja pod turskom vladavinom do Karlovačkog mira 1699*, *Bosanski pašaluk, postanak i upravna podjela* i posthumno objavljeni rad: *Bosanski divan*. U istu kategoriju spada i njegova iscrpna studija: *Da li je postojao beogradski pašaluk?*, kojom je ukazao na ustaljeno, ali pogrešno mišljenje u domaćoj i stranoj historiografiji o nazivu »Beogradskog pašaluka«, kao posebne upravne jedinice u doba Turaka.

U drugu grupu, između ostalih, i pored već spomenutih, spadaju, prije svega: *Krajište Isa-bega Ishakovića* (Sarajevo, 1964), *Turski izvori za istoriju Beograda*, i njegov prevod odlomaka iz *Seyahatname Evlije Čelebije*, koji se odnose na jugoslavenske zemlje. Treba posebno istaknuti da je on sve ove izvore snabdio iscrpnim naučnim aparatom (o prevodu *Seyahatname*, vid., između ostalih, prikaz H. Kalešija u Prilozima za orijentalnu filologiju X—XI/1960—61, Sarajevo 1961, str. 231—235, kao i u *Orientalische Literaturzeitung* 66 (1971), str. 67, od A. Popovića).

Posebnu pažnju zaslužuje njegov rad na osvjetljavanju bosanske književne baštine na orijentalnim jezicima, kao sastavnog dijela cjelokupnog kulturnog nasljeđa koje je nastalo na našem tlu. Prema uzoru na Brockelmannovu *Geschichte der arabischen Literatur*, on je poduzeo da utvrdi pouzdane biografske podatke tih pisaca i iznese pregled, ne samo obrada i izdanja njihovih djela nego, prije svega, da evidentira rukopise tih djela u rukopisnim zbirnkama u svijetu, bez obzira na to da li su izdata ili ne. Rezultat toga dugog istraživačkog rada je djelo: *Književnost Muslimana Bosne i Hercegovine na orijentalnim jezicima*, posthumno objavljeno, koje je i pored svoje obimnosti, na žalost, ostalo nedovršeno (vid., pored ostalih,

prikaz B. Đurđeva u Godišnjaku Društva istoričara Bosne i Hercegovine, god. XX, 1972—73, Sarajevo 1974, str. 231—235 kao i u *Südostforschungen* 33, 1974, str. 133).

U svojim istraživanjima Hazim Šabanović se služio filološko-istorijskim metodom, kojim je uspio kritički osvijetliti mnoge probleme i učiniti pristupačnim mnoge turske izvore. Pri obradi tema ili izdavanju izvora on je, također, strogo vodio računa o relevantnim radovima orijentalista iz inostranstva, bez obzira na kome su jeziku, i temeljito se koristio njima i konsultovao ih, kad god mu je to bilo moguće, tako da su njegovi radovi zaokruženi i ostavljaju utisak naučne pouzdanosti i dobre obaviještenosti. Ilustracije radi, navedimo da je on, pri objašnjenju pojedinih riječi i termina, a tih je bilo mnogo, kad je za to imao razloga, odbacivao mišljenja turskih leksikografa i historičara, pa je, ili donosio svoje logične zaključke, ili usvajao tumačenja zapadnih orijentalista, kao, npr., kod izraza *bürüme* ili *čanra* (vid. *Krajište*, Rječnik termina, s. v.).

Zatim, svojim objašnjenjem jednog dosta rijetkog izraza u turskim izvorima, naime *ahriyan*, koji se javlja u Hercegovini, Bugarskoj, Albaniji i Maloj Aziji, on je upravo pokazao svoju istraživačku upornost i originalnost, jer je prvi dao u osnovi ispravno tumačenje tog naziva. Tako je V. L. Menage, koji je uz saradnju P. Witteka još ranije primijetio taj enigmatičan izraz i tokom vremena sakupio dvadesetak tekstova sa tim izrazom, uključujući i tekst u Šabanovićevoj obradi, u svom pokušaju da ga etimološki i semantički objasni, došao do zaključka da je, između raznih tumačenja Šabanović imao pravo (vid. V. L. Menage, *On the Ottoman word ahriyan/ahiryan*, *Archivum Ottomanicum* I, 1969, str. 206: ... leaves little doubt that Šabanović was right).

Za novo izdanje *Encyclopaedia of Islam* napisao je sažet članak o Ahmed-paši Hercegoviću (*Hersek-zade, Ahmed Pasha*, *Encyclopaedia of Islam* III, str. 340b—342a). Za istu enciklopediju trebalo je, također, da obradi skopske Ishakoviće, ali, na žalost, nije stigao da i taj rad završi. Treba, također, spomenuti njegove priloge u Enciklopediji Jugoslavije i u Istoriji naroda Jugoslavije u kojima je pri obradi pojedinih tema sažeto davao sintezu svojih istraživanja.

Poslijeratni radovi Hazima Šabanovića, dakle oni iz vremena njegovog punog naučnog stvaranja i naučne afirmacije, prmljeni su u naučnoj javnosti sa dostojnim priznanjem i velikom radoznalošću, jer su popunjavali osjetnu prazninu u jugoslavenskoj istoriografiji i stručnoj literaturi. To dokazuju brojni prikazi njegovih djela u zemlji i inostranstvu, kao i činjenica što su njegova djela vrlo brzo postala rariteti, jer su potpuno rasprodana, tako da za neka postoji osjetna potreba da se ponovo izdaju. Mnogi njegovi radovi iz osmanistike ostaće trajna, sigurna podloga u svom okviru za daljnja istraživanja istorije Balkana osmanskog perioda. Kako je on istovremeno i postepeno radio na više tema iz svog područja, poslije njegove smrti ostalo je niz nedovršenih radova i prikupljene

građe, pa bi bilo korisno da se i taj materijal u dogledno vrijeme sredi i objavi. Raspolagao je bogatom stručnom bibliotekom, sa mnogo rijetkih izvora i djela na raznim jezicima, koju danas vjerno čuvaju njegovi nasljednici. Od teškog srčanog napada, koji je imao 1969. godine, sporo se oporavljao, ali čim bi mu se malo povratilo zdravlje, uporno je nastavio sa svojim radom sve do smrti. Preminuo je 22. III 1971. u Istanbulu, a sahranjen je, prema vlastitoj želji, na seoskom groblju u svom rodnom mjestu Poriječanima.

Za redakciju

Salih H. Alić